

הוצאת ילדה מרשות אימה המתעללת בה

הרב יצחק זילברשטיין

1. השאלה

את השאלה הבאה הפנה ד"ר ברונה, ויש לה השלכות גם לעניינים רפואיים:
ילדה בת תשע סובלת מחבטות ומסימני מכות שכנראה ספגה מאמה, שהיא אלמנה ובעלת בעיות נפשיות. לפעמים נותנת האם לילדתה כדורי שינה, וכן מעבידה אותה עד חצות הלילה בעבודות נקיון הבית. כשמציעים לאם ארוחות חמות ממוסדות חסד עבור בתה, יש ימים שהיא מסרבת לקבלן.

הילדה אינה מבקשת מיוזמת עצמה לעזוב את הבית. כשהיא נשאלת מה מקור החבטות, היא משיבה שאמה אומרת שהיא נפלה על מיטת ברזל. האם עצמה מאיימת שאם יקחו לה את הילדה היא תתאבד.

נשאלת השאלה: האם להוציא את הילדה מתחת רשות האם ולמוסרה לאומנה למשפחה טובה בעלת חסד כדי להיטיב לילדה במאכלים מבריאים, בבית חם ובלימוד אורחות חיים מתוקנים; או שמא ראוי לנהוג בשב ואל תעשה, מאחר והאם מאיימת בהתאבדות אם יקחו ממנה את הילדה, וגם מרבה לבכות ומתחננת על נפשה שלא יקחו לה את הילדה, ואינה מוכנה לשלחה אף לא לפנימיה, ולא נותר אפוא אלא להרבות בתפילה, ומהשמים ירחמו.

יצוין שהאם לא הגיעה לדרגת אי-שפיות המצדיקה אשפוז.

2. פיקוח נפש של האם מול צורכי הבת

שאלה זו קשה היא, ואחד מגדולי הדור שליט"א השיב שקשה מאוד להתעלם מדמעותיה של האם, וגם מהחשש שמא תתאבד. כיוון שכך, אין בידינו לעשות מאומה, ואנחנו בבחינת שב ואל תעשה.

---

* המאמר פורסם ב'תחומין', כרך כג, עמ' 218-219, וכאן מובא החלק השלישי שלו בלבד, מאחר שהחלקים האחרים עוסקים בעניינים שאינם נוגעים לנושא המאמר שלפנינו.

ההסבר לפסק זה הוא, שיש לנו להעמיד את הילדה שאינה בדרגת סכנה ממש, שהרי אין לחשוש שמא תמות בגלל חוסר התזונה, או ממכות ועבודה קשה - וגם לא נראה שהאם תכריח אותה לבלוע כדורים מסוכנים ממש - לעומת האם המאיימת בהתאבדות אם יטלו ממנה את הילדה. אומנם עביד איניש דגזים ולא עביד, כמבואר במסכת שבועות מו, א, אך כבר כתב רבנו החפץ-חיים (באר מים חיים, רכילות ט, יב, עמ' ריח) שבעניין נפשות יש לחשוש לאימים, כמבואר במעשה דגדליהו, שאמר לו יוחנן בן קרח כי ישמעאל בן נתניה מבקש להרגו; וכדין עשה יוחנן, כי גדליהו היה צריך לחוש לדבריו, דבעניין סכנת נפשות יש לחוש אפילו לחשש רחוק.

במקרה שלנו מאשרים הרואים שהאם עלולה להתאבד. אומנם אישה הדורשת מבנה שילך לבית ספר של נוכרים ויכתוב בשבת, אסור לבן לשמוע לה, אף על פי שקיים חשש רחוק שהאם תתאבד. כך פסק בשו"ת מלמד-להועיל (ח"ג סי' ט), שאין זה פיקוח נפש הדוחה שבת; ומי מאלץ את האמא להתאבד? מה שאין כן בענייננו, שאנחנו רוצים לנקוט ביוזמה ולהוציא את הילדה מרשותה של האם, ואין כאן פיקוח נפש בכדי שנקוט צעדים אלו ונוציא אותה מידי אימה. אם כן, מאי חזית דדמא דברתא סומק טפי מדמא דאימה? אולי לדם האם נחוש יותר! ואין לנו אפוא לנקוט יוזמה ולהוציא את הילדה מרשות אימה.

3. הצורך בעדות על התעללות האם בבתה

כשהצעתי את הדברים לפני מרן מו"ח הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל], אמר שאין להוציא את הילדה מרשות אימה האלמנה המאיימת בהתאבדות על סמך החבטות וסימני מכות, ועל סמך השערות שהאם היא זו שחבלה בה. כל עוד לא באו עדים והעידו בפנינו שראו את אימה מכה אותה באכזריות, אי אפשר להוציא את הילדה מרשותה, כי הנידון הוא בפיקוח נפש גם מצד האם, ובפרט שהילדה אינה מבקשת לעזוב את בית אימה.

כשם שאי אפשר להוציא ממון מאדם על סמך השערות ואומדנות, כמבואר בב"ב (צב, א) גבי גמל האוחז בין הגמלים ונמצא שור הרוג לידו, שאין אומרים זה הרגו - ואף על פי שהשערה אומרת שכמעט בטוח שגמל זה הרגו, בכל זאת אי אפשר להוציא ממון על סמך השערות - כך אי אפשר להוציא את הילדה מרשות אימה בגלל שנתנה לה כדורי שינה, כי אין בזה סכנה ברורה. לכן יש לעשות כל מה שבידינו, על ידי שכנים וידידים, שידברו על לב האם ויאיימו עליה; אך קשה להוציא את בתה מידיה.

אולם אם יבואו עדים ויעידו בפנינו שהאם היכתה אותה מכות אכזריות, חייבים להוציא אותה מרשות האם. ואף על פי שקיים חשש קטן שמא האם תתאבד, מכל מקום הילדה אינה אשמה. וכי היא צריכה להסתכן בגלל החשש שהאם תתאבד?! ולכן יש להוציאה.

4. לסיכום

א. אם ברור שהאם היכתה את בתה מכות אכזריות, יש להוציאה מרשותה, ואין לחשוש מאיומי ההתאבדות של האם.

ב. אם לא ראינו זאת במו עינינו, אלא שאנו משערים שהאם מכה אותה, אין להוציאה מרשות אימה על סמך זה, כי גם מצד האם יש חשש של פיקוח נפש ואנו חייבים לנהוג בשב ואל תעשה. עלינו רק להרבות בשיחות ובשידולים שהאם לא תרביץ לבתה, ומן השמיים ירחמו.